

Hea klient!

Eesti valmistub taas kord talve tulekuks ning meie loomanäitused on tänaseks peetud. Kui vissivõistlustel väliskülalisi kuulata, siis ühed tunnistavad, et meie loomad on muutunud ilusamaks ja Eestis esimest korda olid jätkevõrded üllatusega, kui ilusad on meie loomad. Teisisõnu – meie loomapidajad ja aretajad on teinud aastate jooksul head tööd. Mõistagi paneb see meenutama, mis on toimunud jõudluskontrolli süsteemis Eesti iseseisvusaja jooksul. Jõudluskontrolli Keskus loodi 1993. aastal ning juba esimestest aastatest alates pöörasime suurt tähelepanu jõudluskontrolli teenuse kvaliteedile. Loomulikult oli selge, et süsteem tuleb ümber korraldada, aga siin tuleb ühtlasi tunnistada, et meie loomakasvatuse areng on olnud äärmiselt kiire ja tootjad on oma arenguga esitanud meile aina uusi ja uusi väljakutseid. Aegade jooksul oleme saanud nõu ja abi paljudelt riikidelt, aga täna, 15 aastat hiljem on meeldiv märgata, kuidas Eesti jõudluskontrolli süsteem on saamas nii mõnele riigile eeskujuks ja oleme riik, kus on, mida õppida.

Poola või Läti kolleegide küsimused, kuidas korraldada jõudluskontrolli lüpsrobotiga farmides või kuidas on Eestis korraldatud andmevahetus farmide ja JKK vahel karjades, kus piima mõõtmine toimub elektrooniliselt ja andmed salvestatakse jooksvalt laudaarvutisse, ei tundugi enam nii üllatavad. Pisut üllatav on kuulda, et Eestis on esimene riik Ida-Euroopas, kes juurutas teenuse, mida Eesti piimatootjad tunnevad Mastiit 12 nime all. Üllatus on ka see, et Euroopa alles arutleb, kuidas elektrooniliste märkide kasutamine veistel võiks olla loomapidajale vabatahtlik ning liikmesriik peaks võimaldama ametliku märgisena kasutada ka elektroonilist märgistamisvahendit, samas kui Eestis on see juba mõnda aega kasutusel. Kui otsida riike, kellel on kogemusi selles vallas, siis Euroopas neid väga palju peale Eesti ei olegi.

Suur tänu kõigile, kes panevad meid mõtlema, kuidas loomapidajatele paremat teenust pakkuda!

Kaivo Ilves

Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Uudised**Mastiit 12 proovide analüüsimisest**

Teenuse Mastiit 12 piimaproovide analüüsimise töökorraldus muutub alates oktoobrist 2011. Kui laborisse saabub ühel päeval kokku kuni kolm proovi, siis analüüsitakse need järgmisel päeval. Proove oodatakse laborisse endiselt enne kella 10. Töökorralduse muutmise tingis proovi analüüsimise kõrge omahind ja seda eriti väikeste mahtude juures. Analüüsimiskorralduse tõhustamine võimaldab proovi hinda hoida senisel tasemel.

Mastiidianalüüside II laboritevaheline võrdlus

JKK analüüside labor võttis osa teisest rahvusvahelisest mastiiditekitajate bakterite määramise ringtestist. ThermoFisher Scientific saatis käesoleva aasta juunis üle maailma 16 laborile viis piimaproovi, milles igäihes olid 1–3 peamist mastiiditekitaja bakteri tüve.

JKK labor tuvastas kõigis viies piimaproovis kõik mastiiditekitajate bakterite tüved. Erinevus esines kolme bakteritüve koguselises (kas ++ või +++) määramises.

Samuti leiti kahes piimaproovis üks ja sama bakteritüvi (*Staphylococcus sp*), mida testi korraldajad ei tuvastanud, küll aga tuvastasid kaheksa testist osavõtvat laborit.

JKK labori saadetud tulemused loeti usaldusväärseteks ja test sooritatuks.

Hinnakujunduse muudatustest

JKK plaanib muuta uuest aastast mõnede teenuste hindasid ja arvete esitamise aluseid. Muutused puudutavad lisateenustega Vissukese ning lisatrukiste kasutajaid. Lisateenustega Vissukese hind tõuseb, kuid kõik seni tasulised trükised on nüüd Vissukeses nähtavad, aruannete eest tuleb tasuda ainult siis, kui soovitakse neid paberil. Piimaveiste jõudluskontrolli põhiteenuseid (piimaproovide analüüsimine ning andmete säilitamine ja töötlemine), hinnamuudatus ei puuduta. Plaanis on soodushind pabertrükistest loobujatele.

Rohkem sigimisalast infot

Vissukeses on uus aruanne, kus on näha seemendaja töötulemused. Vaates *Täiendavad* → *Seemenduste analüüs* → *Seemendustulemused* on perioodis tehtud seemenduste arv, tiinestunud loomade arv ja tiinestumisindeks kogu karja kohta. Samuti on kirjas esmasseemenduste arv ja tiinestumine esimesest seemendusest. Kui karjas on mitu seemendustehnikut, saab tulemusi võrrelda seemenduste arvu ja esmasseemenduste tulemuste põhjal.

JKK teadmised ja kogemused Kosovos

JKK IT osakonna IT arendussektori juhataja Jelena Pellijeff on viimasel kahel aastal osalenud Euroopa Liidu Kosovo abiprojektis. Selle projekti eesmärk on organiseerida väikeste loomade ja sigade märgistamine Kosovos ning luua loomade identifitseerimise, registreerimise ja liikumise kontrolli infosüsteem, mis sisaldab ka GISi (geoinfosüsteemi) loomist. Selles projektis osalevad lisaks spetsialistid Inglismaalt, Kosovost, Albaaniast.

Farmide registreerimise ja kariloomade märgistamisega alustati Kosovos juba 2005. a (samuti EL projekti raames), aga viimased viis aastat ei toimunud süsteem tehniliste põhjuste tõttu. Sellepärast oli projektimeeskonna esmane ülesanne korraldada farmide ümberregistreerimine ja kontrollida üle veiste arv.

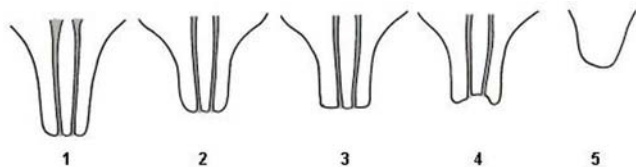
Nagu paljudes riikides, kus alustatakse loomade märgistamist ELi abil, on esialgu loomaomanikule kõik tasuta. Loomade märgistamise ja andmete edastamisega tegelevad projekti palgatud eraettevõtjatest veterinaarid ja zootehnikud, kõrvamärkide eest maksab riik. Kuna Kosovo poliitiline situatsioon on keeruline, eriti neljas enklaavis Kosovo-Serbia piiril, on raske asju neis piirkondades korraldada. Aga vaatamata sellele suutsid veterinaarid just seal lisaks loomade märgistamisele vaktsineerida ka lambad ja kitsed brutselloosi vastu ning sead CSF vastu ja edastada need andmed keskandmebaasi.

Projekt lõpeb veebruaris 2012 ja loodetavasti jääb infosüsteem toimima.

Head nisad on suure ja elujõulise pesakonna eelduseks

Selleks, et pesakonnas saaks võõrutada 12 ja enam põrsast, peaks põrsastel olema nisadele hea juurdepääs ja piima vool nisadest peaks olema takistusteta. Töötavate e funktsionaalsete nisade arvu registreerimine koos nisade üldarvu registreerimisega on oluline kraaternisade osakaalu vähendamisel. Töötavate nisade järgi valik on keeruline, sest eeldus, et kraaternisad ei tööta üldse, ei pruugi alati õige olla. Ka välisel vaatlusel igati kenad nisad ei pruugi töötada, ja vastupidi. Õigete otsuste langetamiseks peab tundma nisade anatoomiat. Joonisel 1 on näha, et nisad jaotuvad viide klassi. Ideaalne nisa on pikk ja nisakanal avaneb nisa otsas. Heaks nisaks on samuti nisa, mis on natuke lühem ja nisakanal ulatub nisa otsani. Kolmandasse klassi paigutuvad nisad, mis on tõmbi otsaga ning nisa sulgurlihase on nähtav (sageli näha tumeda täpina). Neljandasse klassi paigutuvad nisad, kus sfinkter ei ole näha, ehk teisisõnu nisakanali lühenemine põhjustab nisaotsa sissepoole pöördumist. Sellist nisa nimetatakse kraaternisaks ja peetakse reeglina mittetöötavaks. Viies klassi paigutuvad nisad, mis on sünnijärgselt 48 tunni jooksul ära hõõrutud ja seetõttu on tekkinud kudede kärbumine. Need on mumifitseerunud nisad.

Joonis 1. Nisade jaotus

1, 2, 3 – töötavad nisad

4 – kraaternisa, mittetöötav

5 – vigastatud, kärbunud mittetöötav nisa

Optimaalne või minimaalne funktsionaalsete nisade arv emisel on vaieldav teema. Ideaalseks peetakse 16 nisa, kuid seda esineb populatsioonis ca 5% emistel, 25% emistel on 14 nisa ning seetõttu võiks vähemalt 12 töötavat nisa olla heaks valikuks. Soovitusena on lisatud, et oma karjast aretuseks valitud emistel võiks olla 14 ja enam nisa.

Nisade paigutus. Nisade asukoht udaral on niisama oluline kui nende funktsionaalsus. Pole mingit kasu neljateistkümnest täiuslikust nisast, kui need on udaral paigutunud nii, et vastsündinud põrsal on neid raske leida. Nisad peaksid olema paigutunud paaridena, mõlemal küljel võrdselt ja asetsema paralleelsetel joontel (joonis 2). Kui nisad ei asetse ühel joonel, raskendab see nende leidmist. Liignisad paiknevad normaalsete nisade vahel ja harilikult on neid enam 3. ja 4. nisapaari vahel. Tavaliselt liignisad ei tööta, kuigi võivad olla ühenduses näärmekeoga (enamasti ei ole piimakanalit). Suure kere ümbermõõduga emiste nisad on põrsaste jaoks halvema asetusega, kui seda on väiksema ümbermõõduga emistel.

Nisade halb funktsionaalsus on üheks peamiseks põhjuseks, miks emise kohta võõrutatud põrsaid ei ole 11 või 12 ja enam. Ka suurte sünnipesakondadega farmides võib põrsaste viiendal elupäeval täheldada piima vähesusest tingitud kaalu kaotust kahel-kolmel põrsal ja nad tuleb ammede juurde paigutada. Kaks põrsast saab söönuks ühe nisa juures, toitudes esimesed 12–24 elutundi, kuid seejärel võtab tavaliselt tugevam põrsas nisa üle ja nõrgemale jääb nisa, mis on vaba, kuid millest ei saa piima kätte või milles on juba alanud piima vähenemine.

Aretusemiste isade nisade asetuse on niisamuti oluline kui nende emade oma. Hea mainega aretusettevõtted on teadlikud nisade arvu, nende funktsionaalsuse, paigutuse tähtsusest ning on lisanud need tunnused valikukriteeriumite hulka. Valiku

rangus mõjutab põrsatootmise kasumlikkust. Emikute ostmisel tuleks alati üle kontrollida nende nisad.

Nisade kärbumine ehk mumifitseerumine. Aastate jooksul on täheldatud, et mõned põrsad vigastavad esimese 18 elutunni jooksul nabavädi lähedal asuvate nisade sfinktrit neid põranda vastu hõõrudes, mis põhjustab sulgurlihase kärbumise. Seda esineb sagedamini põrsastel, kes sünnivad paistetunud, turses nisade ja näärmetega, mis on tingitud emise hormoonide mõjust läbi platsenta. Selliseid kahjustusi esineb kõikide

põrandakatete puhul, kuid loomulikult on kahjustused raskemad robustsema põrandakatte korral. See probleem kaob 24 tunni jooksul pärast sündi. Põhku või saepuru allapanuna kasutades saab mõnevõrra vähendada selliste vigastuste teket, kuid sageli pole see lahendus praktiline. Alternatiivina pakutakse välja nisade katmist silikoonspreiga või plaastri või tsinkoksiidi liimiplaastri 36 tunniks.

Selektiooni tehnikad. Aretuseks sobivate emiste esmast valikut nisade funktsionaalsuse, asetuse ning arvu (12–14 hästiasetsevat nisa) järgi saab teha juba põrsaste **viiendal elupäeval**. Põrsaste nisade hindamiseks tuleks nad asetada kindlale piiretega alusele (nt kaal) sobivale kõrgusele, kus nisad on hästi vaadeldavad. Nisade hindamisega koos saab ära hinnata ka välised suguorganid, määrata üldmulje ja liikumiskerguse (halvatuse vältimiseks).

Võimalike hälvete äratundmine ja laktatsiooniprobleemide ennetamine:

- Iga emise udarat tuleks palpeerida pärast poegimist 12–24 tunni jooksul. Käelabaga palpeerides kontrollida üle iga nisa ja udar, võttes udara pihku nii, et nisa jääb peo keskele ja seejärel avaldada nõrka survet, leidmaks valulikke kohti ning kõrvalekaldeid näärmete tekstuuris.

- Tuleks tuvastada häbeme turse või vedeliku eritumine sellest või tursunud koed jalgadel.

- Udarat palpeerides tuleks sõrme vajutada nii kõvasti, et oleks näha vajutuse jälge – kui jälge ei jää, on see märk peatselt algavast tursust.

- Esimesed tajutavad märgid on näha 4–6 tundi pärast poegimist, kuid vahel on näha mastiiti või piimanäärmete infektsiooni juba enne poegimist, mille korral esineb isutust ning emise ei saa imetamisega hakkama.

- Kogenud kasvataja tuvastab laktatsiooniprobleemid sea käitumise järgi, emisel puudub erksus ja ta ei heida pikali imetama.

- Tabandunud näärmed on värvist väljas ja paistes.

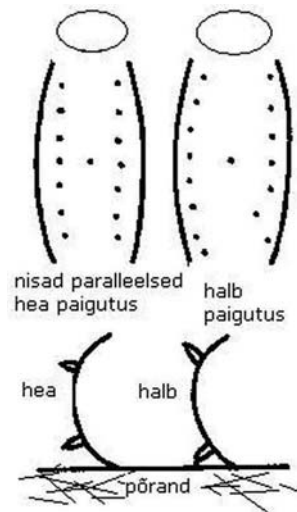
- Emisel võib olla palavik ja ta lamab oma udara peal ning on isutu.

Esimeseks laktatsiooniprobleemi märgiks on püstiste karvadega ja õõnsate kõhtudega põrsad, kes otsivad meeleheitlikult süüa.

Udara haigused võib grupeerida järgnevalt:

- Udara turse, piim ei lasku nisasse;
- Udara hüpoplaasia (osaliselt või täielikult

Joonis 2. Nisade paigutus

funktioneerimisvõimetu);

- Piimatus;
- Mastiit.

Algallikas The Pig Site. Pig Health. Udder
tõlkis Liia Taaler

Funktioneerivate, mumifitseerinud ja kraaternisade registreerimine Possus

Funktsionaalsete nisade arvu päritavus jääb reeglina vahemikku 0,20–0,50 ning mittefunktsionaalsete (sh ka kraaternisad) päritavus 0,04–0,22. Pärast poegimist registreeritud kraaternisade päritavus on 10–20%. Nisade arvu suurenedes suureneb ka kraaternisade hulk (geneetiline korrelatsioon emikutel 0,37). Eesti keskmisena on emistel 14,5 nisa.

Aretuslikust aspektist lähtudes on nisade analüüs oluline ja seda on võimalik teha JKK andmebaasi kogutud testiandmete alusel, arvutades kultide lõikes välja kraaternisade esinemise osatähtsuse, seda juhul, kui keskkonnast tingitud vigastuste tekkimise võimalus on minimeeritud. Kraaternisade info on vajalik ETSAÜ seemendusjaama kultide valimisel või kultide prakeerimisel. Ka farmide jaoks, kus kraaternisade esinemissagedus on suur, on sperma ostmisel oluline teada, kui tihti on kuldi järglastel kraaternisad esinenud. Nisad hindab ETSAÜ konsulent noorsigade testimisel ja see registreeritakse Possu programmis. Viimastel kuudel on mitmete farmide spetsialistid kurtnud kraaternisade massilist esinemist noorsigadel, mistõttu analüüsisime olukorda JKK andmebaasi andmete põhjal. Analüüs näitas, et 2010. a oli kraaternisadid registreeritud kaheksas farmis kokku 58 loomal, nendest 50% olid seemendusjaama kuldi järglased. Testitud sigade üldarvust moodustab see ainult 0,73%. Kuni 18. maini 2011 testitud sigadest oli kraaternisadid 49 seal üheksas farmis (43% seemendusjaama kuldi järglased), näidates tõusutrendi, aga ikkagi on see kaduvväike osa. Andmed näitavad, et probleemi nagu ei olekski, aga ometi kurdetakse kraaternisade massilise esinemise üle. Tekib küsimus, kas prakeeritud sigade testiandmeid üldse sisestatakse Possusse? Kahtlust kinnitab ka tõsiasi, et probleemi tõstatanud spetsialistid ei ole ise ühtegi kraaternisa oma Possusse registreerinud. Seega analüüs, leidmaks seemendusjaamast kraaternisadid mittepärandavad kuldid, ei pruugi olla usaldusväärne. Teades, et kraaternisad on päritavad, oleks kasulik neid ka korrektselt registreerida, saades sellega lisavõimaluse kultide valikuks.

Külli Kersten
sigade jõudluskontrolli sektori juhataja

Teaduse ja aretuse suunaviidad seakasvatuses

Euroopa Loomakasvatuse Föderatsiooni (EAAP) konverentsil Stavangeris esitlesid Euroopa teadlased ja aretusorganisatsioonid kokkuvõtet seakasvatuse hetkeseisust ja arengusuundadest.

Sealiha tootmine. Järjest suureneb vajadus tootmis- ja tegevuslitsentsi kehtestamise järele seakasvatuses. Muredeks on sigade heaolu, zoonooside, patogeensete mikroorganismide ja jääkide esinemine toodetud sealihas. Eesmärgiks on tootmise ühtlikustamine igas valdkonnas ning vajadus tootmishinna alandamise järele, seda just söödaväärinduse parandamise abil.

Sigade aretus. Tuleviku tootmissüsteemi defineerimine, arvesse võttes nii kliimat, pidamist, tervist kui ka söötmist.

Aretuseesmärgid on suunatud tootmistunnustelt jätkusuutlikkuse tunnustele nagu elujõud, karjaspüsivus, ühtlikkus ja käsitluse lihtsus. Tehnoloogia võimaldab mitmeid võimalusi andmete kogumisel, analüüsil ja sidumisel DNA geneetilise profiiliga.

Teadus. Sea genoomi järjestusel ja genoomseleksioonil on hindamatu tähtsus terves maailmas. Genoominfo lisab võimalusi, kuid ka kulusid aretusprogrammi. Konkurentsipüsimeks on jätkuv vajadus investeeringute järele Euroopa Liidu programmide kaudu.

Lähiaja aktuaalsed teemad: 1) Sotsiaalsed aspektid: heaolu indikaatorid, kastreerimise keelustamine, genoomseleksioon. 2) Genoomjärjestuse hüvede kasutamine õppimaks tundma siga, markerseleksiooni ja genoomseleksiooni. 3) Tunnuste arendamine: söödaväärinduse maksimeerimine, võttes arvesse soolte tervist ja mõistes aluseks olevate toitainete efektiivsust, käsitledes inimese ja looma tervist kui ühtset uurimisala, emiste ja põrsaste elujõulisuse suurenemine, emaomaduste parandamine ja emiste kasutusaja pikendamine.

Uurimist vajab: a) liikideülene genoomika, baasteadmised geenide mõjust ja nende tööprintsibiist; b) liikideülene tervis, baasteadmised resistentsuse, tolerantsi ja peremees-patogeen koosmõju kohta; c) parem koostöö teaduse ja aretusprogrammide vahel ladiusama koostöö ja teadussuundade määramise kaudu.

Liia Taaler

biomeetria sektori peaspetsialist

Eurooplane sööb meelsasti sealiha

ELi kuues liikmesriigis (Saksamaa, Prantsusmaa, Holland, Hispaania, Itaalia, Suurbritannia) viidi sarnast metoodikat kasutades läbi tarbijauuring saamaks teada tarbija eelistusi värskesse sealiha ostul ning suhtumist kuldilõhna esinemisse. Euroopa Liidus tarbiti 2008. aastal keskmiselt 42 kg sealiha inimese kohta aastas. Aastal 2010 oli sealiha tarbimine 40,5 kg inimese kohta aastas. Nendes kuues riigis tarbiti vastavalt 53,6; 34,5; 45,5; 56; 35,9 ja 24,6 kg sealiha inimese kohta aastas. Üle 90% küsitletutest tarbis sealiha rohkem kui kahel korral nädalas, v.a Prantsusmaal, kus selliselt tarbib sealiha vaid 34,8% küsitletutest. Enamik tarbijatest ostab oma liha supermarketitest, v.a hollandlased, kes eelistavad liha osta turult. Saksamaal osteti sealiha kõige enam kastme jaoks, Hispaanias ja Itaalias ostetakse kõige rohkem vinnutatud sealiha, Prantsusmaal keedetud kintsuliha, Hollandis hakkliha, Suurbritannias viilutatud peekonit. Kõikides riikides tarbis keedetud kintsuliha ja kastet rohkem kui kaks korda nädalas üle 40% vastanutest. Teiste toodete puhul oli tarbimisharjumus riigiti erinev.

Aastaks 2018 soovitakse ELi maades täielikult loobuda kultide kastreerimisest. Kastreerimise alternatiiviks soovitatakse vaksineerimist kuldilõhna (androsteron, skatool) vastu. Uuringus osalenud riikides kastreeritakse kultpõrsaid erinevas mahu – Saksamaal 99,8%, Itaalias 100%, Suurbritannias 2,1%, Hispaanias 33,2%, Prantsusmaal 97,5% ja Hollandis 97,8% kõikidest kultpõrsastest. Värskesse sealiha ostueelistusi mõjutas 5,9% sea sugu, 56,8% maitse ja lõhn, sea päritolu 16,4% ja hind 20,9%. Üle 60 protsendi küsitlusest ei teadnud, mida tähendab kuldilõhn või et selle vältimiseks kastreeritakse kultpõrsaid. Teavitamise järgselt arvasid küsitlused, et nad eelistaksid vaksineerimist kastreerimisele, samas ei suutnud paljud oma kindlat eelistust välja tuua, lisades põhjuseks vaksiini teadmata mõju inimesele.

Liia Taaler

Sügisese Vissi konkursid

Tartu Sügisnäituse ja Tõuloom 2011 raames valiti 3. septembril ka Eesti maakarja Viss 2011. Tiitli pälvis Eerika Farm OÜ lehm Heidi, kes pärjati Vissi tiitliga ka 2009. a.

Eesti holsteini tõu Viss 2011 valiti 8. septembril Luigel, kus osales 24 loomapidajat 92 loomaga. JKK autasustas traditsiooniliselt esmaspoeginud grupi võitjate omanikke. Selle grupi I koha sai Tartu Agro AS lehm Lindi Red, kes sai ka Vissi tiitli. II koht kuulus Kehtna Mõisa OÜ Oliviale ja III koht Sussile Estonia OÜst.

Infot Kosovost

Kosovo on väike riik Balkani poolsaare lääneosas, mis on umbes 4,5 korda väiksem kui Eesti ja kus elab ligi 1,7 miljonit inimest. Enamus nendest on albaanlased, kes uhkelt nimetavad ennast kosovarideks. Hetkel on Kosovos käimas umbes 300 erinevat ELi projekti lisaks rahvusvahelise rahuvalve kontingendile ja õigusriigi missioonile.

Kosovo kariloomade andmebaasis on registreeritud 95 782 farmi, nendest 82 614 on koos koordinaatidega. Enamus farme peab 1–2 lehma, tootmiskarju on vähe.

Lehmade ja pullide arv on 519 039, mis tegelikult ei vasta tõele, kuna väljaminekud registrisse ei laeku korralikult. See on probleemiks paljudes riikides ja üks abinõu, mis aitab seda lahendada, on riigitoetused. Sellel aastal maksis riik toetusi loomaomanikule, kes peab vähemalt 15 lehma, ja see aitas pisut korrastada veiste registrit. Järgmisel aastal on Kosovol plaanis toetada karju, kus on vähemalt 5 lehma.

Lammaste, kitsede ja sigade märgistamise kompaania on pooleli ja hetkel on märgistatud ja andmebaasis registreeritud lambaid 135 214, kitsi 14 809, sigu 11 373.

Vanimad lehmad

Eesti lehmakari nooreneb aasta-aastalt, alla 5aastaseid lehmi on praegu karjas 65,7%, 5-10aastaseid 32,8%, 10-15aastaseid 1,47% ja üle 15aastaseid üksnes 20, mis on karja koguarvust vaid 0,02%.

Praegu on karjas kindlalt teadaoleva põlvnemisega lehmadest vanim Tõnu Järveotsale kuuluv EPK tõugu Kauni, kes on sündinud 23. detsembril 1992. Kauni on 13 korda poeginud ja toonud neli lehmvasikat, ainsana on neist jõudnud põhikarja 2007. aastal sündinud tütar Kanni. Kauni on kogu elu olnud küllalt tagasihoidliku toodanguga.

1993. aastal sündinud lehmadest on karjas vaid üks – 28. märtsil 1993 sündinud Orja, kes kuulub Saare Farmer OÜle. Orja on samuti EPK tõugu, poeginud 13 korda ning toonud viis lehmvasikat, kellest kolm jõudsid ka põhikarja, kuid praegu on neist elus üks. Orja ise peab praegu vanaduspõlve, enam ta ei lüpsa, kuid karjast teda välja ka ei viida. Saare Farmeri töötajate sõnul on ta üks isepäine lehm, laudas oli tal alati oma kindel koht. Kui farmis mindi üle karusell-lüpsile, keeldus Orja karusellile minemast ja teda peeti edasi eraldi laudas koos värskeltpoeginud lehmadega.

Muhedat

Vana mees leiab tiigi kaldalt konna, püüab selle kinni ja hakkab endale tasku toppima. Konn vanameest sensuaalse häälega paluma: "Taaduke-kullake, päästa mind needusest, suudle mind huultele, muutun imekauniks noorikuks." Vana mõtleb hetke, üritab siis aga uuesti konna tasku pista. Konnake üritab uuesti vanameest ära rääkida: "Taaduke-kullake, aita mind, suudle mind huultele, muutun imekauniks noorikuks."

"Minu eas on targem omada rääkivat konna," pobiseb vanamees endamisi habemesse ja peidab konna taskusse.

Tööjuubilarid

4. oktoobril on 35. tööjuubel kontroll-labori analüütik **Helle Kokal**.

2. detsembril on 15. tööjuubel Põlva, Valga ja Võru zootehnik **Evi Prinsil**.

16. detsembril on 30. tööjuubel IT osakonna programmeerija **Mae Uril**.

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma, Paide vald, Järva mk	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Piira, Lääne-Viru mk	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00